

Concept-verslag van de landelijke ontmoetingsdag voor slachtoffers en nabestaanden van de FARO-vliegramp, 18 december 1994.

NB Dit is geen origineel bestand. Deze tekst is gescand van kopie van oorspronkelijke document.

Op verzoek van het Ministerie van VWS (destijds WVC) heeft *De Essenburgh* 18 december jl. een ontmoetingsdag voor de slachtoffers en nabestaanden van de FARO-ramp georganiseerd. Deze middag is in nauw overleg met de Commissie Bijeenkomsten van de *Anthony Ruys Stichting* (ARS = belangenvereniging van betrokkenen) tot stand gekomen. Sinds de ramp 21 december 1992 was er al drie keer eerder een ontmoetingsdag geweest, telkens met een ander karakter. Deze ontwikkeling schetsen we kort om de verslaglegging wat inzichtelijker te maken.

Wat is er gebeurd?

De eerste bijeenkomst in april 1993 te Amersfoort werd georganiseerd door de Landelijk Organisatie Slachtofferhulp (LOS). De ANWB en *De Essenburgh* werden hierbij betrokken vanuit hun specifieke deskundigheid. De ANWB vertegenwoordigt het grootste deel van de slachtoffers ten behoeve van de schaderegeling. De expertise van *De Essenburgh* ligt onder meer op het terrein van rouw- en crisisverwerking.) Tijdens deze ontmoetingsdag stond het uitwisselen van wat men had meegemaakt centraal. Nabestaanden zochten degene op die nog met de verongelukte familieleden hadden gesproken. Het compleet maken van het verhaal stond centraal en dat is een belangrijke eerste stap in de verwerking.

Hoe moeten we dit verwerken?

Vlak voor de eerste verjaardag van de ramp, op 18 december 1993, kwamen de betrokkenen weer bijeen. Verwerking stond centraal en in kleine gespreksgroepen kon men vertellen over de beleving van de ramp en de gevolgen en verwerking. Voor nabestaanden, partners van gewonden en ouders waren aparte groepen. De meeste van de aanwezige slachtoffers hebben een jaar na de ramp last van angstgevoelens, slaap- en concentratieproblemen. Veel slachtoffers hadden eerst geprobeerd de problemen zelf het hoofd te bieden, maar moesten in een later toch gespecialiseerde hulp zoeken.

Waarom duurt alles zo lang?

De ontmoetingsdag van 24 september 1994 had dezelfde formule. Pamala Lewis deed verslag van een internationale ontmoetingsdag voor slachtoffers van vliegrampen. Mr. Bunjes gaf informatie over de stand van zaken wat betreft de schaderegeling. Prof. Wolters hield een inleiding over 'Hoe ga je met je omgeving om'? De inleidingen werden gevolgd door diverse gespreksgroepen. Vooral de groep met een eigen bedrijf en/of een zelfstandig beroep gaf te kennen ernstige juridische en emotionele problemen te hebben. Het algemene beeld was dat veel slachtoffers vermoeid en teleurgesteld waren over de lange duur van de emotionele en juridische verwerking. Het was voor de deelnemers steunend en hartverwarmend lotgenoten te ontmoeten.

Hoe nu verder?

Reden voor de bijeenkomst van 18 december 1994 was niet alleen de gezamenlijke voorbereiding van de herdenking van de ramp. Belangrijkste aanleiding voor deze ontmoeting was de publikatie van het Portugese onderzoeksrapport. Na maanden in spanning wachten en een protestactie van een deel van de slachtoffers, kwam eind november dan toch nog onverwachts het rapport uit. Op 1 december 1994 belegde de *Raad voor de Luchtvaart* een voorlichtingsbijeenkomst. Deze bijeenkomst was georganiseerd door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Medewerkers van *De Essenburgh* en *Stichting Korrelatie* waren aanwezig voor de eerste emotionele opvang. De gemoederen liepen hoog op. Na bijna twee jaar wachten, was een deel van de slachtoffers teleurgesteld over de inhoud van het rapport.

Concept-verslag van de landelijke ontmoetingsdag voor slachtoffers en nabestaanden van de FARO-vliegramp, 18 december 1994.

NB Dit is geen origineel bestand. Deze tekst is gescand van kopie van oorspronkelijke document.

Het Ministerie van VWS heeft vervolgens *De Essenburgh* gevraagd te zorgen voor emotionele groepsopvang, middels een landelijke bijeenkomst. Doelstelling was nazorg te bieden en de verwerking te ondersteunen, in deze moeilijke periode. Op 18 december 1994 ontmoetten de lotgenoten elkaar in *Kontakt der Kontinenten* te Soesterberg. 'Hoe nu verder' was het centrale thema van de dag. Het programma bood een afwisseling van korte inleidingen, groepsgesprekken onder deskundige begeleiding en voldoende mogelijkheid elkaar te ontmoeten. De dag werd met de woorden Rabbijn Soetendorp op een gepaste wijze afgesloten. Zijn boodschap was tevens een opmaat voor de herdenkingsbijeenkomst in de Basiliek te Naarden, op 21 december, twee jaar na de ramp. Het programma van de dag en de woorden van Soetendorp zijn als respectievelijk Bijlage I en II van dit verslag opgenomen.

Het thema 'Hoe nu verder' kreeg op verschillende manieren gestalte. Prof. Wolters leidde de vraag op 'psychologisch' niveau in. Ook op 'organisatorisch' niveau kwam deze vraag aan de orde. Wat móet de koers van de ARS zijn, nu zij afscheid neemt van Rob Sötemann en onder leiding van een nieuwe voorzitter verder gaat? In een aantal workshops werden deze thema's verdiept. In kleine groepen kon men onder deskundige begeleiding verder praten over de verwerking van de ramp en samen naar de toekomst kijken. Deze werkwijze garandeert dat alle deelnemers in een sfeer van veiligheid, begrip en respect, hun verhaal kunnen doen. In de tijd kenmerkt de verwerking zich door verschillende thema's en taken. Slachtoffers geven het als volgt weer:

- De ongelofelijke impact van de ramp; niet kunnen bevatten wat er gebeurd is.
- Algehele verwarring; niet terug kunnen vallen op vroeger adequaat gedrag.
- Schuldgevoelens over de andere slachtoffers en gevoelens van machteloosheid; ik had meer willen doen.
- Nachtmerries en het zien van beelden van de ramp en van slachtoffers die het niet overleefd hebben.
- Alleen zijn; iemand die het niet heeft meegemaakt, weet niet wat het is.
- De worsteling om het leven weer op te pakken en de realisatie dat je dat zelf moet doen.
- Het leven is veranderd en heeft een andere betekenis gekregen. Het is verdiept, je leeft bewuster en bent dankbaar voor wat er nu is.

Een groep slachtoffers met een *eigen bedrijf en/of een zelfstandig beroep* namen deel aan een aparte gespreksgroep om met elkaar de ervaringen te delen. De consequenties van de ramp voor hun eigen functioneren en voor het eigen bedrijf en de financiële gevolgen hiervan waren onderwerp van gesprek. Men heeft last van secundaire victimisatie; onbegrip uit de omgeving, klachten over de bijstand van advocaten, artsen en verzekeringsmaatschappijen.

De solo-positie werd na de ramp als zwaar ervaren. Men miste een zakenpartner. Een enkeling Echter had juist nare ervaringen met de zakenpartner gekregen nadat deze er met de opdrachten van door was gegaan. Een echtpaar heeft de zaak moeten verkopen, anderen raakten veel klanten kwijt. Ook in het privé-leven hebben velen gemerkt dat zij er alleen voor stonden. Men heeft vrienden verloren en men wordt gemeden. Ook merken de deelnemers dat mensen niet durven te vragen hoe het er nu mee is. Iedereen meldt dat zij op zichzelf zijn teruggeworpen. Sommigen gaven aan dat zij met zelfmoordgedachten hebben rondgelopen of daadwerkelijk hebben geprobeerd een eind aan hun leven te maken. De meeste mensen zijn inmiddels uit dit diepe dal geklommen, maar een aantal heeft nog regelmatig een flinke terugval. De andere groepsleden komen hen tegemoet door te vertellen hoe zij er uit zijn gekomen. Er is dus sprake van veel (h)erkenning waardoor men dit groepsgesprek als steunend ervaart.

Concept-verslag van de landelijke ontmoetingsdag voor slachtoffers en nabestaanden van de FARO-vliegramp, 18 december 1994.

NB Dit is geen origineel bestand. Deze tekst is gescand van kopie van oorspronkelijke document.

Zij die inmiddels uit het diepe dal (zijn ge)komen, ervaren dat zij intenser leven. Een aantal meldt ook, met name de kunstenaars, dat hun werk nog beter is geworden. Mocht er een nieuwe ontmoetingsdag volgen, dan zal een groot deel van deze groep elkaar weer opzoeken.

Onder begeleiding is ook gepraat over 'hoe nu verder' op organisatorisch niveau met de ARS. De oude en de nieuwe voorzitter hebben met een aantal deelnemers de koers van de vereniging besproken. De soms al te confronterende acties van de laatste maanden werden bekritiseerd en er zijn suggesties voor de toekomst gedaan. Het is aan het ARS bestuur en haar leden hier verder vorm aan te geven.

Na twee jaar kunnen de meesten verder met hun leven, bewust van hun kwetsbaarheid en eindigheid. Zij beleven hun leven als rijker en zinvoller. Dit geldt met nadruk niet voor iedereen. Voor sommigen is het leven in negatieve zin veranderd. De ramp heeft hen veel ontnomen. De lange tijd dat men heeft moeten wachten op het onderzoeksrapport en de schadevergoeding (die in veel gevallen nog niet rond is), heeft een negatief effect op het verwerkingsproces. Dit kan niet genoeg benadrukt worden.

Tot slot

Deze ontmoetingsdag voor slachtoffers en nabestaanden van de Faro-vliegramp heeft beantwoord aan de behoefte aan lotgenotencontact. De dag heeft gediend als emotionele opvang na alle perikelen rondom het onderzoeksrapport en de schadevergoeding.

Het valt op dat naar mate de tijd verstrijkt, de verschillen in de reacties en behoeften van de slachtoffers meer gaan opvallen. De eerste tijd na de ramp waren de behoeften redelijk uniform. Men wilde informatie en lotgenotencontact om elkaar te ontmoeten, ervaringen te delen, het verhaal compleet te maken en (h)erkenning te krijgen.

De overeenkomsten en het gedeelde lot stonden centraal. Dit bleef zo in de daar op volgende bijeenkomst, rond de eerste-verjaardag, waarin de emotionele verwerking van de ramp centraal stond. Daarna werden de verschillen in dit verwerkingsproces duidelijker zichtbaar. Nabestaanden hebben andere problemen en taken dan de slachtoffers. Zij ervaren ook andere behoeften. Onder de slachtoffers werden ook verschillen zichtbaar in (fase van) verwerking en behoeften.

De Essenburgh heeft dit proces proberen te volgen door de ontmoetingsdagen hier zo veel mogelijk bij aan te passen. Na de eerste ontmoetingsdag werden er telkens meerdere gespreksgroepen aangeboden, met diverse thema's, om aan de verschillende behoeften tegemoet te komen. Er is een apart weekend op Kasteel *De Essenburgh* georganiseerd voor de nabestaanden.

Wij zullen ons met de Commissie Bijeenkomsten van de ARS op de toekomst van deze vorm van lotgenotencontact beraden. *De Essenburgh* biedt aan gedifferentieerde opvang te ondersteunen. Ook kunnen wij een rol spelen in de kadervorming van de ARS. Mogelijk kan dit geschieden binnen de reguliere subsidie die *De Essenburgh* van het Ministerie van VWS, afdeling Volksontwikkeling, ontvangt.

Mevr. drs. Ina van Beek

De Essenburgh, Hierden, 20 maart 1995